

---

## ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК В УМОВАХ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

*Верес Микола Миколайович,  
аспірант кафедри теорії та історії держави і права,  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Актуальність теми дослідження зумовлена побудовою в нашій країні громадянського суспільства та правової держави, що залежить не тільки від ефективної діяльності державних інституцій, які мають владні повноваження, а й від наявності розгалуженої системи професійних спілок, які беруть на себе правозахисні функції в усіх сферах діяльності держави.

За сучасних умов, коли розробляються шляхи подальшого розвитку України на демократичних засадах, очевидним є інтерес до переосмислення деяких історичних фактів щодо виникнення та діяльності професійних спілок в Україні. Історико-правовий аспект участі професійних спілок у становленні Української держави гетьмана П. Скоропадського і досі не став предметом спеціального юридичного дослідження.

У цей період професійні спілки починають тісно взаємодіяти з державними органами і брати участь у законодавчій діяльності держави. Таким чином, професійні спілки стали одним із визначальних чинників у суспільстві, які впливали на державу і право, недооцінка значення та ролі якого суттєво вплинули на поразку Гетьманату. Тому дослідження та аналіз помилок, яких припустилася Українська держава гетьмана П. Скоропадського, є актуальним і важливим на сучасному етапі розвитку України.

Намагаючись встановити соціальний спокій у державі та врегулювати трудові відносини, уряд Української держави, як і уряд Центральної Ради, а ще раніше — Тимчасовий уряд, створив у складі Ради Міністрів Народне Міністерство праці. Створення цієї структури свідчило про серйозне ставлення гетьманського уряду до робітників і тих відносин, що склалися у трудовій сфері. Міністерство мало вести політику на попередження і відвернення соціальних конфліктів. Гетьманський уряд успадкував від Центральної Ради відповідний апарат і законодавство. На початку своєї діяльності Міністерство праці Української держави діяло на підставі Постанови «Про штати Народного Міністерства праці», прийнятої ще Центральною Радою.

Перші положення про напрями розвитку трудових відносин в Українській державі були закріплені в «Грамоті до всього українського народу» від 29 квітня 1918 р. У ній містилася обіцянка забезпечити права робітничого класу. «Особлива увага,— зазначалося в «Грамоті»,— буде звертатися на поліпшення правового становища і умов праці залізничників, котрі при виключно тяжких умовах ні на один час не

---

кидали своєї відповідальної праці». Уряд гетьмана одразу ж після свого сформування 10 травня задекларував, що «справедливі домагання робітників не звернені на те, щоб підірвати рідний промисел, все стрінуть підтримку й поміч Правительства, а професійні союзи, наскільки вони займаються обороною професійних інтересів, користуються з боку Правительства повним признанням»[1, с.60]. З метою реалізації зазначених положень Міністр праці видав 18 травня 1918 р. циркуляр для комісарів Міністерства праці, старших фабричних інспекторів та крайових бірж праці. У ньому повідомлялося про залишення чинними всіх законів, об'їжників і розпоряджень з робітничого питання, виданих Тимчасовим урядом і Українською Центральною Радою і не скасованих урядом Української держави.

Тобто продовжувала діяти на рівні законів низка положень Тимчасового уряду, а саме: про фабрично-заводські комітети, місцеві комісаріати праці та примирні камери, страховий закон від 25 липня 1917 р., виданий Центральною Радою 25 січня 1918 р., закон про 8-годинний робочий день тощо.

Перші практичні дії уряду Української держави щодо професійних спілок знайшли своє відображення в циркулярі Міністерства праці № 1 «Про межі компетенції професійних робітничих організацій і власників підприємств», який було опубліковано 16 жовтня 1918 р.

Це один із перших документів уряду Української держави, який починає значно обмежувати компетенцію та права профспілок. З наміром виправдати такі непопулярні кроки, у циркулярі зазначалося: «Руйнуюча війна і наступні ненормальні умови для поточного життя викликали повну руйну державного промислового апарату, для чого вимагається напруга всіх сил і засобів. Першою умовою цього є зростання продуктивності праці в усіх галузях, однаково як з боку робітників, так і з боку адміністрації промислових підприємств»[2, с.2]. Висловлюючи впевненість, що всі робітники розуміють це завдання, Міністерство праці пропонувало до відома і неухильного виконання низку вимог. Насамперед наголошувалося, що компетенція профспілкових організацій та заводських комітетів обмежувалася захистом професійних інтересів робітників і піклуванням про влаштування їхнього побуту. Тобто Міністерство праці намагалось спрямувати діяльність профспілок у правове поле і надати їм саме ті права, які змогли б забезпечити нормальну їх діяльність за прикладом Західної Європи. Але значні обмеження, що містилися в циркулярі, свідчили про те, що для цього в державі має бути створена чітка система державного управління. Також у циркулярі вказувалося на неприпустимість самочинного встановлення контролю над виробництвом, втручання робітників у діяльність адміністрації, яка стосувалася найму і звільнення працівників, фінансових, економічних і технічних заходів. З іншого боку, управління заводів не мало права порушувати положення Закону «Про робітничі комітети» від 25 листопада 1917 р. Усі непрофесійні організації не повинні були впливати на життя окремих підприємств. Підлягали поверненню власникам захоплені робітничими організаціями підприємства, товари, вантажі, каси, архіви тощо. Посилаючись на Закон «Про робітничі комітети», робітників позбавляли права вимагати плати за виконання обов'язків для своєї професійної організації.

Соціальні конфлікти особливо посилилися після опублікування серії законодавчих актів, які обмежували діяльність об'єднань робітників. Це були акти про закриття профспілок, розпуск фабричних комітетів та обмеження їх функціонування і невтручання фабзавкомів у дії адміністрації та інженерно-технічного персоналу промислових підприємств, заборону страйків, збільшення тривалості робочого дня до 12 годин, скасування податку на приріст прибутку тощо.

Прагнучи відновити розбалансовану війною і революцією промисловість, будучи змушеним виконувати важкі умови Берестецького миру, П. Скоропадський,

---

під тиском землевласників і «Протофісу», вдався до поновлення дії «Тимчасових правил про покарання за участь у страйках» від 2 грудня 1905 р..

Очевидним є те, що соціально-економічні закони гетьмана П. Скоропадського не знайшли підтримки у робітників та професійних спілок. Навпаки, ці закони викликали різке несприйняття з боку робітників та їхніх професійних організацій. П. Скоропадський побудував таку державно-правову систему, яка мала опиратися на сильний державний апарат. Держава, в розумінні гетьмана, повинна була виконувати роль стабілізуючої сили в суспільстві, між роботодавцями та найманими працівниками, потенційно і фактично конфліктуючими сторонами, і схилити їх до соціального компромісу, перетворюючи їх у соціальних партнерів. Як показав перебіг подій, такої сили в Українській державі у 1918 р. не було.

11 листопада у Києві була скликана нарада найбільших крайових об'єднань та рад професійних спілок. На нараді обрали центр для організації політичних виступів робітників. Слід відзначити, що своїм загальним страйком профспілки сприяли загибелі Гетьманату, дії якого багато в чому спричинили загострення соціальних конфліктів у суспільстві.

Як державний діяч, гетьман намагався розробити державну програму розвитку, яка б відкидала крайнощі в соціальних відносинах та відстоювала принципи соціальної рівності. Відмовляючись від демагогії, популізму, теоретизування, що їх було забагато за часів Центральної Ради, гетьман П. Скоропадський намагався провести соціальні реформи, які давали б змогу створити таке законодавство, яке на перший план ставило б інтереси держави, а не інтереси окремих класів.

#### **Література:**

1. Гай – Нижник П. Гетьманат Скоропадського і питання безробіття // Профспілки України. – 1998. №2.
2. Державний вісник. – 1918. – 11 липня, 16 жовтня.

*Науковий керівник – Шевченко Олександр Оксентійович, доктор юридичних наук, професор кафедри.*